

Μνήμη και Προφορική Ιστορία

Ενότητα 5α: Η Συνέντευξη

Ρίκη Βαν Μπούσχοτεν

Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

ΜΑΘΗΜΑ 5

Η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

ΕΙΔΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ

Κλειστές, κατευθυνόμενες

Ελεύθερες

Ημι-κατευθυνόμενες

Αφηγηματικές

Ατομικές

Ομαδικές

Ομάδες-εστίασης (focus groups)

Η κατευθυνόμενη συνέντευξη

Αυστηρό πλαίσιο: ίδιες ερωτήσεις, ίδια σειρά

Ο ερευνητής έχει το πάνω χέρι

Ελάχιστη αυτονομία του πληροφορητή

Πλεονέκτημα: συγκρισιμότητα αποτελεσμάτων

Μειονεκτήματα:

Δεν γεννάει «αφήγηση»

Χάνονται ευκαιρίες:

- νέες οπτικές
- Το απροσδόκητο που γεννάει νέες ερμηνείες

Η σχέση με τον πληροφορητή μένει τυπική

Η ελεύθερη συνέντευξη

Ελεύθερη κουβέντα χωρίς δομή

Το πάνω χέρι έχει ο πληροφορητής

Ανοιχτό πεδίο

Προϋπόθεση: ο πληροφορητής να είναι καλός αφηγητής και να έχει κάτι να πει

Πλεονεκτήματα:

- Ανακαλύπτουμε τον τρόπο σκέψης του πληροφορητή
- Αφήνει ανοιχτό το πεδίο για το απροσδόκητο

Κίνδυνοι:

- Αναπαραγωγή στερεοτύπων
- Συζήτηση περί ανέμων και υδάτων

Η αφηγηματική συνέντευξη

Βασίζεται στη μέθοδο της «Θεμελιωμένης Θεωρίας» (Grounded Theory)

Στόχος η ανακάλυψη της βιογραφικής συγκρότησης του αφηγητή

Τρία στάδια:

- Αρχική γενική ερώτηση, ο ερευνητής δεν παρεμβαίνει
- Ερωτήσεις για θέματα που έχει ήδη αναφέρει ο αφηγητής
- Ερωτήσεις για θέματα που άφησε απ' έξω

Τα υπέρ και τα κατά

Χρονοβόρος διαδικασία

Μικρό δείγμα πληροφορητών

Ιδιαίτερα αποδοτική μέθοδος για «δύσκολα παρελθόντα»

- Π.χ. επιζώντες Ολοκαυτώματος, πρώην Ναζί, Ακροδεξιά, η εμπειρία της ανεργίας, περιθωριοποιημένες εθνοτικές ομάδες

Απαιτεί ειδική ερμηνευτική προσέγγιση (βλ. μάθημα 11)

Για παραδείγματα, βλ. Τσιώλης, Γ. & Σιούτη, Ε. (2013): *Βιογραφικές (ανα)κατασκευές στην ύστερη νεωτερικότητα*, Νήσος, Αθήνα

Η ημι-κατευθυνόμενη συνέντευξη

Ο πιο συνηθισμένος τρόπος

Ο ερευνητής ελέγχει διακριτικά τη συνέντευξη

Χρήση οδηγού συνέντευξης ως «σκελετού»

Η συνέντευξη προϊόν αμοιβαίας κατασκευής.

Επιδιώκεται μια ισότιμη σχέση

Το πλαίσιο της συνέντευξης

Επιλογή του χώρου

- Οικείος χώρος για τον αφηγητή (εχεμύθεια)
- επίδραση περιβάλλοντος (καφενείο, χώρος δουλειάς, ΚΑΠΗ, σύλλογος)

Βοηθήματα της μνήμης: φωτογραφίες, εργαλεία, τραγούδια

Φροντίζουμε να είμαστε μόνοι μας με τον αφηγητή

Αποφεύγουμε τους ενοχλητικούς ήχους (ψυγείο, καναρίνι, τζιτζίκια, τηλεόραση, κινητά)

Ατομικές/ομαδικές συνεντεύξεις: μειονεκτήματα και πλεονεκτήματα

Η τεχνική της συνέντευξης

Η σχέση με τους αφηγητές

Η οικοδόμηση σχέσης εμπιστοσύνης προϋπόθεση μιας καλής συνέντευξης

Προκαταρκτική συνάντηση

- Εξήγηση του σκοπού της συνέντευξης
- Παρουσίαση του εαυτού μας
- Επιλογή του χώρου και της θέσης του αφηγητή
- Επιφανειακή συζήτηση για τα ενδιαφέροντα του αφηγητή

Η θέση αφηγητή και ερευνητή

Η σχέση με τον αφηγητή στη συνέντευξη

---

4 φάσεις (James Spradley, *The Ethnographic Interview*, 1979)

- Αρχική αμηχανία
- Αλληλοβολιδοσκόπηση
- Συνεργασία
- Συμμετοχή

Σεβασμός του πληροφορητή

Οικοδόμηση ισότιμης σχέσης

Βασικές προϋποθέσεις για τη σχέση εμπιστοσύνης

Ακούτε προσεκτικά τι σας λέει ο αφηγητής και ποια είναι τα υπονοούμενα

Μην τον διακόπτετε, μην επιβάλλετε το δικό σας τρόπο σκέψης

Σεβαστείτε τη σιωπή του, ακολουθήστε το δικό του ρυθμό

Δείξτε ενδιαφέρον χωρίς να μιλάτε: το βλέμμα μετράει!

Προσέξτε τα εξωλεκτικά μηνύματα

Δείξτε ευαισθησία για τα συναισθήματά του

Μη ρωτάτε κάτι που έχει ήδη απαντήσει

Μην τον κρίνετε, μην κάνετε «ανάκριση»

Μην κάνετε επίδειξη των δικών σας γνώσεων

Προσέξτε τα «ευαίσθητα» θέματα

ΚΑΛΟ ΚΑΙ ΚΑΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

<http://www.youtube.com/watch?v=jTCzxWt1RQk>

East Midlands Oral History Archive, University of Leicester

Ο καλός ερευνητής προφορικής ιστορίας:

Έχει στόχο να μάθει

Ακούει πολύ και μιλάει λίγο

Δείχνει «σιωπηλά» και διαρκώς το ενδιαφέρον του σ' αυτά που ακούει

Σέβεται τον αφηγητή του, ΔΕΝ ΔΙΑΚΟΠΤΕΙ

Δείχνει κατανόηση και συμπάθεια

Είναι πολύ, πολύ ευγενικός, ακόμα όταν διαφωνεί

ΞΕΚΙΝΑΜΕ!

«Οι περισσότεροι άνθρωποι, πάντως, είναι δυνατόν να μάθουν να παίρνουν καλές συνεντεύξεις»

Paul Thompson, *Οι φωνές από το παρελθόν. Προφορική ιστορία*

Η έναρξη

Ετοιμάζουμε τον εξοπλισμό

Κουβεντιάζουμε περί ανέμων και υδάτων

Κάνουμε ένα τεστ ήχου

Ρωτάμε για τα προσωπικά στοιχεία του πληροφορητή (τόπος, έτος γέννησης κλπ)

Ξεκινάμε με μια εύκολη, ανώδυνη ερώτηση

Στόχος η γέννηση «ιστοριών με ζουμί» (αφηγηματικός λόγος)

ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΟΥ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ

Έκθεση πεπραγμένων

Αξιολόγηση – επιχειρηματολογία

Περιγραφή

Αφηγηματικός λόγος

Πως μπορούμε να γεννήσουμε αυτόν τον αφηγηματικό λόγο;

Αφήνουμε τον αφηγητή ελεύθερο να βυθιστεί στις αναμνήσεις του

Δεν διακόπτουμε

Δεν φοβόμαστε τις σιωπές

Ενθαρρύνουμε τον αφηγητή

- «Αυτό δεν το έχω ξανακούσει, ακούγεται ενδιαφέρον».

Όταν περνάει σε άλλο θέμα χωρίς να έχει εξαντλήσει το προηγούμενο, τον επαναφέρουμε με τρόπο

- «Για να επιστρέψω σ' αυτό που λέγατε πριν...»

Η ΤΕΧΝΗ ΤΩΝ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ: ΚΑΛΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ανοιχτές

- Πείτε μου την εμπειρία σας απ' αυτά τα 5 χρόνια που δουλέψατε στου Ματσάγγου

Απλές, σύντομες και σαφείς

- Τι θυμάστε από τους δασκάλους σας;

Ουδέτερες

- Τι άνθρωπος ήταν το αφεντικό σας;

Διευκρινιστικές

- Τι εννοούσατε όταν λέγατε....;
- Μπορείτε να μου πείτε κάτι περισσότερο γι αυτό...;
- Τι είναι το «τσικρίκι;»

Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

Αποφεύγουμε τις εξειδικευμένες εκφράσεις

- Ποιο ήταν το κοινωνικό υπόβαθρο των εργατών;

Αποφεύγουμε εκφράσεις αργκό, εκτός αν είμαστε στο ίδιο μήκος κύματος

- Ποιοι ήταν οι «μάγκες» του λιμανιού;

Ενθαρρύνουμε τους πληροφορητές να χρησιμοποιούν το δικό τους λεξιλόγιο, και αν μπορούμε το υιοθετούμε

- Με ποιο τρόπο βοηθήσατε τα «τελευταία χέρια»;

Η ΤΕΧΝΗ ΤΩΝ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ: ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΑΠΟΦΥΓΗ

Κλειστές ερωτήσεις:

- Πηγαίνατε εκκλησία;

Διπλές ή πολλαπλές ερωτήσεις

- Τι θυμάστε από τον πατέρα, τη μητέρα, τους παππούδες;

Ερωτήσεις με διπλή ή αμφιλεγόμενη σημασία

- «Μου είπατε ότι μετά το θάνατο του συζύγου σας πέσατε...».

Κατευθυνόμενες, φορτισμένες ερωτήσεις. Ερωτήσεις που περιέχουν κρίση, προκατάληψη

- «Έχω μάθει κι από άλλους ότι ο εργοδότης σας ήταν παλιάνθρωπος, έτσι δεν είναι;»

Δύσκολες και επώδυνες ερωτήσεις

Π.χ. «δεν έχετε αναφέρει καθόλου τον πατέρα σας...»

Τις αφήνουμε προς το τέλος, αφού έχει οικοδομηθεί μια σχέση εμπιστοσύνης

Ρωτάμε με πλάγιο κι ευγενικό τρόπο και αν δούμε ότι αλλάζει τόνο της φωνής, δυσανασχετεί, δεν το συνεχίζουμε.

Αν είναι πολύ σημαντικό το θέμα, επιστρέφουμε αργότερα

Θέτουμε τις ερωτήσεις αυτές με ευαίσθητο τρόπο και με συναισθηματική κατανόηση

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ: ΤΑ ΘΕΤΙΚΑ

Έδειξε συναισθηματική κατανόηση την κατάλληλη στιγμή

Εκδήλωσε εκτίμηση για την βοήθεια που έδωσε ο αφηγητής

Άκουσε προσεκτικά

Ακολούθησε τον ρυθμό αφήγησης του πληροφορητή

Εξήγησε τους λόγους γιατί άλλαξε θέμα

Χρησιμοποίησε εισαγωγή δύο προτάσεων στην αρχή νέας θεματικής

Εμβάθυνε τις ερωτήσεις την κατάλληλη στιγμή

Συνέχισε να ρωτάει όταν χρειαζόταν περισσότερες πληροφορίες

Έθεσε μια «δύσκολη» ερώτηση με ευαίσθητο τρόπο

Ζήτησε αποσαφήνιση την κατάλληλη στιγμή

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ: ΤΑ ΑΡΝΗΤΙΚΑ

Διέκοψε τον αφηγητή

Επαναλάμβανε συνεχώς τα προηγούμενα λόγια του αφηγητή

Συμπέρανε κάτι που δεν είπε ο αφηγητής

Παρέλειψε να «πιάσει» ένα θέμα που φαινόταν σημαντικό για τον αφηγητή

Έκανε άσχετα και αποπροσανατολιστικά σχόλια

Αγνόησε τα συναισθήματα του αφηγητή και δεν έδειξε συναίσθηση

Ξέχασε να ελέγξει τον ήχο στο μαγνητόφωνο

Άφησε τον αφηγητή να παραδρομήσει με ένα μακρινό μονόλογο για άσχετο θέμα

Έθεσε καθοδηγητική ερώτηση

Έθεσε διάφορες ερωτήσεις ταυτόχρονα

Valerie Yow, Recording Oral History, Sage 1994, σ.79

ΚΛΕΙΝΟΝΤΑΣ ΤΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Κλείνουμε τη συνέντευξη σε μια ευχάριστη νότα. Η συνέντευξη πρέπει να μείνει στον αφηγητή ως μια ευχάριστη εμπειρία.

Δείχνουμε την ευγνωμοσύνη μας

Αφήνουμε το μαγνητόφωνο σε ετοιμότητα. Συνήθως τα πιο ενδιαφέροντα μας τα λένε μόλις τελειώσει η ηχογράφηση.

Ρωτάμε αν έχει φωτογραφίες, έγγραφα, αντικείμενα

Ζητάμε να υπογράψει το παραχωρητήριο

Δεν φεύγουμε αμέσως

Χρηματοδότηση

Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.

Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.

Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση, Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.